

Politikusok nélkül is meg lehet oldani a világ problémáit

A fejlődés íve a demokrácia felé hajlik? Az aktivisták megtanulják, hogy miként mutassák meg a kormányoknak a nép hatalmát – mondja *Oscar Olivera*, bolíviai közösségi szervező.

A politikai műveltséghez vezető úton előbb-utóbb felvetődik az elkerülhetetlen kérdés: „Mit kezdjek mindazzal, amit tanulok?” A tudás hatalom lehet, legalábbis valamiféle hatalom, de a mai politika többszörös válsága miatt mostanában nem sok haszna van.

A történelem azt sugallja, hogy a politikai fejlődéshez – a rabszolgaság megszüntetéséhez, a nők szavazati jogának megszerzéséhez, a gyarmatosítók elűzéséhez – együttműködésre van szükség. Az együttműködés sok ember személyes tevékenysége együtt, egymás erősítésének története. A tevékenykedés lehet elkedvetlenítő, sőt veszélyes tanító is.

Oscar Oliverának van néhány tanácsa azok számára, akik ezen az úton járnak: Nézzenek lefelé és körbe, mielőtt felfelé néznének!

Több mint négyévtizedes társadalmi mozgalmi tevékenység után, és néhány híres győzelemmel a háta mögött, az egykori cipőgyári munkás azt javasolja, hogy minden cselekvés helyben kezdődjék. Nem számít, hogy mennyire globális a probléma.

Ahelyett, hogy távoli politikusokra számítanánk, abban reménykedve, hogy teljesítik nagyra törő ígéreteiket – Olivera esetében ők voltak korábbi szövetségesei – jobb stratégia, ha először a szomszédainkkal barátkozunk, mondta egy interjúban: „Fontos megnézni, hogy mi történt fent, a politikusokkal és a pártokkal, és hogy mi történik, mert ez mindent befolyásol lent, de a legfontosabb az, hogy megnézzük, mi történik lent. Milyen a szerveződések állapotai? Mennyire erős az, amit építünk? Hogyan irányítjuk a dolgokat odalent?”

A csendes, apró termetű Oliveráról nehéz elképzelni, hogy 20 évvel ezelőtt kulcsszerepe volt Cochabamba mérföldkönek számító

„vízháborújában”, amikor a hatóságok megpróbálták magánkézbe adni, és jelentősen megdrágítani a vízellátást. 1999 decembere és 2000 áprilisa között több tízezer gyári munkás, utcai árus, vidéki parasztgazda és más cochabambai szállt szembe a rendőrséggel és a katonasággal Bolívia harmadik legnagyobb városának utcáin. Annak ellenére győzedelmeskedtek, hogy kutyákkal, könnygázzal és mesterlövészekkel támadtak rájuk.

Olivera szelíden beszélt egy Zoom-hívásban, amely az andoki Cochabamba városában lévő otthonát kötötte össze délnyugat-franciaországi vidéki házával, és elmondta, hogy hónapokig tartó nyomásgyakorlás után a tüntetéseknek sikerült elűzniük szülővárosából az Aguas del Tunari befektetési társaságot. A cochabambai vízszolgáltató magánosításában részt vevő vállalatok között volt a Bechtel amerikai építőipari cég egyik leányvállalata is. A tüntetők győzelmét akkoriban a globális neoliberalizmus erőinek vereségeként üdvözölték.

Ritka fordulatot értek el a főáramú politikai gondolkodásmódban, amely a fejlődés és a gazdasági növekedés elsődleges motorjaként a magántőkét helyezte előtérbe a közintézményekkel szemben. E gondolkodásmód erőteljes támogatói, nem utolsósorban a Világbank, a magánszektor hatékonyságát dicsérték, és azt ígérték, hogy az előnyök a hétköznapi emberekhez is eljutnak.

Ezek az érvek 2000-ben Cochabamba lakosait nem győzték meg. Felháborodva azon, hogy még az esővíz összegyűjtéséért is fizetniük kell, úgy tűnt, hogy a magánosítás indítékai a kifosztás egy újabb változatát rejtik magukban – a hódítók új generációját, öltönybe és nyakkendőbe öltöztetve. Dél-Amerika számos közösségéhez hasonlóan sok cochabambai is szegénységben tengődik az öt évszázados gyarmatosítás után.

A tüntetések Cochabambát a világpolitika színpadára emelték a délkelet-mexikói zapatistákkal

együtt, akik 1994-ben fellázdáltak egy észak-amerikai kereskedelmi megállapodás ellen. Öt évvel később, miközben a cochabambai vízháború zajlott, a globalizáció ellen tiltakozók a világ minden tájáról összegyűltek a Kereskedelmi Világszervezet ülésén az Egyesült Államokban, Seattle-ben.

Követői azon vezetők közé emelték Oliverát, akik tárgyalásokat folytattak az akkori bolíviai kormánnyal a magánkézbe adott vízszolgáltatások szerződésének felmondásáról.

A neoliberális politikai menetrenddel szembeni ellenállás nem ért véget a Cochabamba vízellátásának átvételére törekvő magántársaság vereségével. A vízháborúból származó lendület a bolíviai őslakosok vezetőjének, Evo Moralesnek a politikai szerencséjét erősítette, akit Olivera jól ismer. Morales 2005-ben került hatalomra, a bolíviai városi és vidéki szegények derűlátásának és reményének hatására. Elnökké válása része volt az úgynevezett „rózsaszín áradatnak”, amelynek során Latin-Amerika-szerte baloldali vezetők léptek hivatalba.

Olivera szerint a dolgok ekkor kezdtek rosszra fordulni: „Hittünk egy személyben, egy politikai gépezetben, hittünk abban, hogy képesek változást hozni, ugyanakkor szervezetlenné váltunk, abbahagytuk a szervezkedést.”

Morales elnök, Bolívia őslakosainak nagy reménye, látványosan nem teljesítette eredeti megbízatását. 2019-ben, amikor negyedik kormányzati ciklusára készült, elűzték hivatalából. Továbbra is kérdés, hogy kik és hogyan, miközben a bolíviaiak az idén megismételt elnökválasztásra készülnek.

„Evo Morales ahelyett, hogy elérte volna azt a változást, amelyet vártunk, elárulta azt a népi programot, amelyet 2005 vége előtt, mielőtt még elnök lett volna, a kezébe adtunk, és amelyhez annyi reményt fűztünk” – mondja Olivera.

A Morales-kormányzat politikai megbízatása két fő részből állt. Először is a nemzeti erőforrások új

megközelítése mindenki számára hasznos közjavakként – a kizsákmányoló megközelítés helyett, amely minden erőforrást magánárúvá vagy árucikké alakít. Másodszer véget vetni annak a ‘demokratikus’ pártrendszernek, amelyben néhány vezető hozza meg az összes döntést, a demokratikus részvétel új formáinak megteremtésével.

Egyik sem valósult meg, miközben a Moralest hatalomra juttató társadalmi mozgalmak elsorvadtak. E mozgalmak szervezőinek döntő hibája volt, hogy a formális politikai hatalom megszerzése után nem voltak résen, és ez a minta Latin-Amerika-szerte megisméltódott. „Úgy vélem, hogy ebben a 20 évben annak a népi hatalomnak és társadalmi szövetségnek a gyengülése, meg-ingása következett be, amelyek a vízháborúban lehetővé tették a népi program kialakítását” – mondja Olivera. Majd így folytatja: „Úgy vélem, hogy a mindennél fontosabb társadalmi szövet lerombolása azokban az országokban volt a leg-súlyosabb, ahol népi, baloldali, őslakos kormányok kerültek hatalomra Dél-Amerikában – Bolíviában, Brazíliában, Argentínában, Ecuadorban, Venezuelában.”

Olivera mindebből azt az alapvető tanulságot vonja le, hogy jobb közösségként vezetni – és megtanulni vezetni –, mint tudatlannak és erőtlennek maradni azzal, hogy elkötelezzük magunkat egy vezető (ahogy helyben hívják őket: caudillo) követése mellett. „A vízháború előtt és után a mi politikánk a következő volt: Kit kövessék, ki mögé álljak ebben a szimulált demokráciában, amelyben néhány évente meg kell hoznunk ezt a döntést? Ez olyan politika, amely nem működik.”

A szervezésről – sorsolással

Olivera halkan és megfontoltan beszél spanyolul, szavait egy amerikai szövetségesünk, Adam Cronkright tolmácsolja, aki körülbelül feleannyi idős, mint ő. Akkor találkoztak, amikor Cronkright Bolíviába érkezett, miután a 2011-es Occupy Wall Street tüntetések elapadtak.

Olivera bátorítására Cronkright Bolíviába jött, hogy kipróbálja a demokratikus „lottó” ötleteit a cochabambai középiskolákban, ahol a helyi szervezőnek a biogazdálkodási törekvések során már volt tapasztalata a diákokkal való együttműködésben.

Az eredmény a „Demokrácia a gyakorlatban” nonprofit szervezet, amelyet Cronkright és Olivera név-

rokona, Raúl közösen alapított, Oscar pedig a tanácsadó testület tagja. A „Demokrácia a gyakorlatban” a választások alternatívájaként a diákönkormányzati tagok sorsolás útján történő kiválasztását támogatja: agyagedényekből színes babokat húznak ki, hogy eldöntsék, ki képviseli a diákokat a következő évben.

A sorsolás kiszélesíti a politikai részvétel alapját a hangosabb, népszerűbb diákokon túl, akik általában megnyerik a választásokat, függetlenül attól, hogy milyen érdemeket szereznek hivatali idejük alatt. Teret ad mások számára is, hogy megtanulják a politika művészetét a gyakorlatban, beleértve olyan diákokat is, akik talán soha nem tudták volna elképzelni, hogy jelöltként induljanak egy választáson. Rövidebb időszakokat alkalmazva, valós problémákkal foglalkozva több diáknak ad lehetőséget arra, hogy saját maga kormányozzon.

Nem meglepő, hogy Olivera rajong érte. Ahogy mostanában a népszerű amerikai író, Malcom Gladwell is, aki nemrégiben amerikai környezetben vetette fel az ötletet. A „Demokrácia a gyakorlatban” elgondolásának cochabambai iskolákban történő kipróbálása során végzett munkája – amely mostanra már magában foglal egy sor, iskolák és egyetemek számára írt kézikönyvet is – segített fenntartani Olivera motivációját életének és munkájának politikai hullámvölgyei során. A politikai tevékenységgel töltött életben vannak hullámhegyek és hullámvölgyek.

Zoom-hívásunk során Olivera a beszélgetést finom kézmozdulatokkal hangsúlyozza, hogy minden egyes pontra rávilágítson. Megjele-nése nem a rossz kormány és a globális vállalatok ellen küzdő rettenthetetlen harcosé. Visszafogott hangulata talán a nagyobb képet tükrözi: a politika most nem csak virágokból áll, sem helyben, Cochabambában, sem máshol a világon: „Szervezeteink állapota most nagyon rossz. Meggyengültünk, megosztottak, szervezetlenek vagyunk. Társadalmunkból kiveszett a kölcsönös bizalom. Nincs megbízható szervezeti- és viszonyítási pontunk, nincs senki, aki morálisan szavahihető lenne.” Kivéve talán magát Oliverát; bár ő ezt soha nem mondaná ki. Az utcán „Oscarito”-ként üdvözölt szervező mindig is elutasította, hogy csatlakozzon azokhoz a kormányokhoz, amelyeket az általa vezetett mozgalmak juttattak hatalomra.

Olivera inkább szervezőnek, mint közszereplőnek tartja magát, ami azt jelenti, hogy napirendeket és a megvalósításukhoz szükséges stratégiákat dolgoz ki. A Goldman Környezetvédelmi Díj 2001-es nyerteseként kapott pénzjutalmát az általa vezetett nonprofit szervezetnek adta. A Fundación Abril alapítvány alternatív részvételi és demokratikus folyamatok előmozdításán dolgozik munkaügyi tárgyalásokon és a vízzel mint közjóval való gazdálkodás területén. Az ilyen munka mindig hosszú távra szól. „A folyamatos ellenállás világszerte és Bolíviában is évszázadokra nyúlik vissza. Ezzel egyidejűleg az építkezés is folyik.” Ennek során az emberek visszanyerik történelmüket és értékeiket: Olivera maga is *aymara*, tagja az Andok egyik őslakos népének, amely ma főként Bolíviában, Peruban és Chilében él. Elmagyarázza, hogy a társadalmak csak az olyan fogalmak kollektív megértésének kialakításával tudnak közösen előrehaladni, mint a „demokrácia” és a „politika”.

A gyakorlatiasság erkölcsi íve

Olivera politikai megközelítése a magasröptű retorika helyett arra összpontosít, hogy mire van szükségük az embereknek. „Számunkra a politika azt jelenti, hogy képesek vagyunk a mindennapokra összpontosítani. Ez lehet a víz, lehet a higiénia, lehet a világvjárvány, de mindig a mindennapi küzdelmekről szól. Kis kollektívákban dolgozunk, nem akarunk politikai pártot vagy nagy szervezetet létrehozni, mint a La Coordinadora volt vízháborúban. Ez ma már nem lehetséges.”

Tanácsa ugyanolyan ésszerűnek tűnik helyi francia falum számára, mint Cochabamba 1,3 millió lakosának: „A családunkkal kezdődik, a szomszédságunkkal kezdődik, a vízügyi bizottságunkkal kezdődik. A hangsúly a közösség újjáépítésén van.”

Ezzel elérkeztünk a kérdéshez: Mi a közösség? „A közösség minden egyes emberrel, kivétel nélkül mindenkivel, a néppel kezdődik. Ez látjuk most Bolíviában a járvány kapcsán. A kormány nem tudott segíteni, nem reagált a járványra. Nem tud és nem is akar. Bolíviában a világvjárványra az egyetlen valódi válasz az volt, hogy az emberek megszervezték magukat.”

A helyi és gyakorlati ügyekre összpontosítás nem zárja ki a tágabb nézőpontot, és nem zárja ki Olivera politikai elkötelezettségének szűkítését sem: „Amikor ellenállásról

beszélék, szeretném tisztázni, hogy az elnyomók nem igazán változtak: nagyjából ugyanazok maradtak. Volt gyarmati időszak, most az újragyarmatosítás időszakában élünk. Ellenségünk az éghajlatváltozás, de vannak ellenségeink vállalatok formájában, politikusok formájában, akik pontosan ugyanazok, minden országban.”

Az elmúlt 20 évre visszatekintve Olivera a győzelem és a vereség vegyes képét látja: a magánosítási hullám megfordításának eufóriájával szemben a politika megtörtségét mindenütt, így Bolíviában is: „Van demokráciánk, amely a demokrácia karikatúrája, vannak ellenségeink a katonaság és a rendőrség formájában. Az ellenségek az egész világon ugyanazok.”

A vízellátás alapszerkezete továbbra is rossz Cochabambában, fejlesztését a mai napig a bürokrácia és a beruházások hiánya akadályozza: „Ez nagyon bonyolult, mert ez

alatt az idő alatt, ez alatt a 20 év alatt sok mindent megtanultunk. Megtanultuk, hogyan rúgjuk ki a vállalatokat az országunkból, megtanultuk, hogyan változtassuk meg a politikusokat, és hogyan buktassuk meg a kormányokat, sok mindent megtanultunk a folyamat során. A társadalom szövetének újjáépítése viszont hosszú időt és sok munkát kíván.”

Olivera elismeri, hogy néha elfárad, de gyorsan túllép ezen: „A dolgok felépítése sokkal nagyobb kihívást jelentő és hosszabb feladat. Néha megfogyatkozik az ember ereje.”

Arra a kérdésemre, hogy mit gondol Martin Luther King híres állításáról az erkölcsi világegyetem ívéről – King arról beszélt, hogy az „az igazságosság felé hajlik”, bár kérdésem ezt a célt „demokráciára” módosítja –, Olivera eltökélten bizakodó: „Mindezek ellenére haladunk előre. Hiszem, hogy az embe-

rek kezdenek ráébredni, hogy mit jelent a demokrácia. A demokrácia valójában arról szól, hogy ki dönt. Kezdünk rájönni, hogy ha ezek a politikusok és vállalatok az emberek érdekei ellenében döntenek fontos dolgokról, olyan dolgokról, amelyek minket, embereket érintenek, az nem demokrácia.”

Az előttünk álló kihívások nagyok és ijesztőek: „Fájdalmas lesz, küzdelmes lesz, és sokáig fog tartani.” És a végső cél, a folyamatos küzdelem eredménye? A politikai meggyőződés eme lakmuszpapírtesztjére adott válaszában a cochabambai vízháború kitartó harcosának nincs kétsége: „Valódi demokrácia felé fogunk haladni, és ez lehetséges.”

Patrick Chalmers

Fordította: D. J.

Forrás: De Correspondent, 2020. július

Közösségi kórház Indiában

Az 1980-as évek elején született meg a Shaheed közösségi kórház álma Dalli-Rajhara-ban, India Chhattisgarh államában. Olyan kórházat szerettek volna megálmodói, amelyet a helyi, nagyrészt fizikai munkát végző lakosok építenek fel, és az ő jóllétüket szolgálja. Fontos cél volt az is, hogy a kórház szinte mindenki számára elérhető áron nyújtson egészségügyi szolgáltatásokat.

A történet úgy kezdődött, hogy néhány elképzelt ember, aki fontosnak érezte, hogy a helyi egészségügyért tegyen valamit, felhívást tett közé a lakosok között: aki szeretne az egészség érdekében tenni, jöjjön, és csatlakozzon hozzájuk. Így kezdetben 109 helyi munkás részvételével alakult meg először egy bizottság, majd egy szövetkezet. Később a szövetkezet mobilizálta a lakosságot a kórház létrehozása érdekében. Az emberek közül sokan a fizetett munkájuk mellett naponta 1-2 órában, önkéntesen, a kórház építésén, majd később működtetésén dolgoztak. Az építéshez sokan anyagilag is, legtöbbször kis összegekkel hozzájárultak. Jóllehet a lakosság nagyrészt szegény, senki nem érezte ezt tehernek,

mert a saját kórházukat építették, amely mára őket, gyerekeiket, a közösségüket szolgálja.

Eleinte még nem a kórház, hanem egy gyógyszertár működött, félig-meddig önkéntes alapon. A gyógyítás és gyógyszerek biztosítása mellett a helyi közösséget az alapvető higiénéért és a betegségek megelőzéséért is tanították. Továbbá az orvosok és nővérek a helyi lakosok oktatásával is foglalkoztak, hogy minél többen tudják a betegségek megelőzéséhez szükséges ismereteket terjeszteni.

A kórház a helyi közösség életében aktívan részt vesz: dolgozói ott vannak közösségi rendezvényeken, összejöveteleken, sőt, a kórház maga is szervez ilyeneket.

Fontos az is, hogy a nyugati orvoslást a hagyományos és ájurvédikus gyógyítás elveivel ötvözik. A lakosokat támogatják abban, hogy a hagyományosan használt és bevált gyógymódokat továbbra is nyugodtan hasznosítsák, alkalmazzák, terjesszék.

A kórház életében ma a legnagyobb kihívást az orvosok megtartása jelenti: a legtöbb orvos nem szívesen dolgozik egy közösségi kórházban, amely az államtól, kormánytól független, így 4-6

évnél többet nem sokan töltenek el itt. A másik nehézség, hogy a kórház működtetése mindig is a közösség önkéntes hozzájárulására, részvételére épült. Azonban ma, amikor a munkavállalás és munkáltatás szerkezete átalakult, és sokan nem állandó munkahelyen, hanem egyszerre több helyen is különböző és gyakran változó időbeosztásban dolgoznak, az önkéntesség meggyengült és nehezen kiszámíthatóvá vált.

E nehézségek ellenére a Shaheed kórház ma 120 ágyas intézmény, amely 100 km-es körzetben gyógyítja a betegeket és támogatja a közösséget. Anyagi támogatást semmilyen kormányzati vagy segélyező intézménytől nem kap, de önkéntesek az ország egész területéről, sőt külföldről érkezve is támogatják. Szolgáltatásaiért a helyi lakosok által megfizethető árat kér. És a kezdetek óta a helyi munkások szövetkezeteként működik, amivel működő, közösségi alternatívát mutat a gyógyításra és egészségmegőrzésre.

Vadovics Edina

Megjelent a Kislábnym hírlevél 2017. decemberi (103.) számában.